

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Komunitou podporované zemědělství

Karolína Žižková

Plzeň 2017

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

Komunitou podporované zemědělství

Karolína Žižková

Vedoucí práce:

Mgr. Tomáš Hirt, Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2017

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, červenec 2017

.....

Ráda bych na tomto místě poděkovala za rady, pomoc a nesmírnou trpělivost vedoucímu práce Mgr. Tomáši Hirtovi, Ph.D.

Také bych chtěla poděkovat všem členům iniciativy KPZ Okurka za sdílnost a spolupráci, koordinátorkám a zemědělcům za jejich ochotu a především čas, který mi věnovali.

Přátelům a rodině děkuji za tolik potřebnou psychickou podporu.

Obsah

PŘEDMLUVA.....	1
1 ÚVOD.....	3
2 TEORETICKÁ ČÁST.....	6
2.1 Definice komunitou podporovaného zemědělství.....	6
2.2 Principy.....	6
2.2.1 Komodifikace.....	7
2.2.2 Komunita.....	8
2.2.3 Potravinová suverenita.....	9
2.3 Typy iniciativ komunitou podporovaného zemědělství.....	10
2.3.1 Iniciativy dle organizačního uspořádání.....	10
2.3.2 Iniciativy dle míry participace členů.....	12
2.4 Aktéři – charakteristika a motivace.....	12
2.5 Kritika.....	14
3 METODOLOGIE.....	15
3.1 Předvýzkum.....	15
3.2 Výzkum.....	16
3.2.1 Zúčastněné pozorování.....	16
3.2.2 Rozhovory.....	17
3.2.3 Etika a limity.....	17

4 PŘEDSTAVENÍ TERÉNU – INICIATIVA KPZ OKURKA.....	19
4.1 Vznik a vývoj skupiny.....	19
4.2 Organizace činnosti skupiny.....	20
4.3 Výdej.....	22
4.4 Aktéři.....	25
4.4.1 Organizátoři.....	25
4.4.2 Zemědělci.....	26
4.4.3 Odběratelé.....	28
5 AKTIVNÍ ZAPOJENÍ ČLENŮ.....	30
5.1 Výdeje KPZ Okurka.....	30
5.2 Akce KPZ Okurka.....	32
5.3 Míra participace v dalších skupinách.....	33
5.4 Podíl na produkci potravin v KPZ Okurka a jinde.....	34
6 ZÁVĚR.....	37
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	41
Literatura.....	41
Webové stránky.....	44
ABSTRACT.....	45
PŘÍLOHY.....	46
Příloha č. 1: Evropská deklarace KPZ.....	46

Příloha č. 2: Tabulka respondentů.....	49
Příloha č. 3: Osnova rozhovoru s odběratelem.....	50
Příloha č. 4: Etický kodex členů KPZ Okurka.....	52

PŘEDMLUVA

Při příležitostné práci na menších rodinných či skupinami osob vlastněných farem, které hospodaří v souladu s principy ekologického zemědělství v České republice i napříč Evropou, jsem se poprvé setkala s některými z tzv. alternativních potravinových sítí, jako jsou farmářské trhy a obchody či bedýnkové systémy, neboť je téměř vždy, kromě tzv. prodejů ze dvora, tedy přímo na farmě, zmínění zemědělci volili jako hlavní distribuční kanály svojí produkce. Z pohledu člověka získávajícího potraviny jsem před začátkem výzkumu neměla žádnou vlastní zkušenost s alternativními potravinovými sítěmi. Komunitou podporované zemědělství jsem z počátku mylně považovala za formu poněkud etablovanějších bedýnkových schémat, což je poněkud častý jev, vzhledem k nepříliš velkému rozšíření a krátké přítomnosti KPZ v České republice. Po pročetí informací na webovém portále KPZ info, který funguje jako jakýsi rozcestník pro síť komunitou podporovaného zemědělství v ČR, mě zaujalo právě distancování se od bedýnkového systému, a to přítomností dlouhodobého partnerství založeného na vzájemné solidaritě mezi producenty a konzumenty a snahou o překonání těchto rolí, vyžadující zároveň aktivní přístup obou stran.

Předkládaná práce vychází z dřívějšího výzkumu, jehož původní myšlenkou bylo etnograficky přistoupit ke skupině KPZ Okurka jako ke komunitě v sociálně-vědním smyslu a zajímat se sociálními a ekonomickými vztahy v jejím rámci. Ačkoli aktéři prostřednictvím svých výpovědí, textů a propagačních materiálů, které používají, tvrdošjně označovali svůj sociální okruh jako komunitu, stále zřetelněji se mi to jevilo tak, že komunitou v žádném z relevantních významů toho slova prostě nejsou, a to na základě pozorovaných sociálních interakcí a prvních rozhovorů s některými informátory. Poté, co se objevily i vyloženě negativní a odmítavé reakce na spojení této skupiny a myšlenky komunity (tak, jak je vymezována so-

ciálními vědami) ze strany dalších členů, rozhodla jsem se i já od tohoto uchopení zkoumané skupiny upustit. Další poněkud slepou uličkou se ukázala být snaha porozumět tomu, jak členové zkoumané iniciativy tento sociální rámec chápou a svým jednáním naplňují ve vztahu k prostředí KPZ Okurka. Co se týče konceptualizace komunity, členové KPZ Okurka se totiž navzájem shodovali pouze v tom nejobecnějším možném bodě, tj. že komunita je skupina lidí. Určitým způsobem jsem pak situaci osobně vnímala jako jakési zklamání, neboť se zdálo, že v KPZ Okurce se „vůbec nic neděje“, což odpovídalo především míře mých předchozích zkušeností s tímto typem iniciativ a očekávání, kterého jsem nabyla prostřednictvím právě vnější prezentace. Sami členové KPZ Okurka popisovali absenci vzájemných vazeb, nápadná byla míra strohých interakcí a naprosté pasivity během společných setkání či výdejů, nulové bylo také zapojení do produkce potravin. Právě to jsem se nakonec rozhodla ve své práci popsat.

1 ÚVOD

Kolektivizace a masová industrializace zemědělství měla dopad na dosavadní přímé vazby mezi konzumenty a producenty potravin. Ke spotřebitelům začala putovat produkce skrze zemědělské komplexy a zpracovatelské firmy, díky dodavatelům se poté dostávala do distribučních center a z velkoobchodů a maloobchodů až na talíř spotřebitele. Právě zkracování této cesty a znovuoživení vazeb mezi producenty a konzumenty potravin jsou jedním hlavních prvků tzv. alternativních potravinových sítí (APS), které začali vytvářet nespokojení lidé na obou stranách tohoto řetězce. Tyto sítě jsou typicky tvořeny menšími farmami, které hospodaří v souladu s ekologickým zemědělstvím a kromě samotné produkce je v jejich rámci reflektována také sociální a environmentální dimenze výroby, distribuce a spotřeby [Jarosz 2008: 232]. Existuje několik forem, kterých mohou nabývat, např. farmářské trhy a obchody či bedýnková schémata. Jednou z nich je také komunitou podporované zemědělství (KPZ), kterému se budu věnovat v této práci. Od roku 2008 se lze setkat s komunitou podporovaným zemědělstvím i v České republice, kdy se skupina nadšenců, inspirována zahraničními KPZ (převážně obdobnou francouzskou sítí AMAP) rozhodla spojit s drobnými ekologickými zemědělci a pomoci jim distribuovat jejich produkci jinak, prostřednictvím iniciativ KPZ. V současnosti takových iniciativ funguje v České republice kolem tří desítek.

Cílem této práce je představit právě jednu takovou iniciativu, KPZ Okurku. Popíšu okolnosti jejího založení a vývoj během prvních dvou let. Dále se budu zabývat její organizací a způsobem, jakým funguje v průběhu sezóny. Iniciativu tvoří tři skupiny aktérů, organizátorky (či koordinátorky), odběratelé a zemědělci. Stručně představím jejich motivace ke členství a jimi vnímané klady a zápory, které z něj pro ně vyplývají. Větší důraz pak budu klást na způsoby, jakým se členové zapojují do chodu a aktivit skupiny a produkce samotných potravin. Zajímá mě poté povaha zábran, které aktérům znemožňují participovat na (v přísném slova smyslu) komunitním životě a uplatňování vzájemné solidarity. Práce se pri-

márně vztahuje k sezóně 2016, kdy jsem se skupinou KPZ Okurka spolupracovala a navštěvovala její akce, nicméně jsem s ní zůstala částečně v kontaktu také na prahu letošní sezóny, takže na úplný závěr této práce také stručně nastíním její další vývoj.

Co se týče výzkumu alternativních potravinových sítí v českém prostředí, jedná se o poměrně nové, ale rozmáhající se téma, stejně tak jako samotné APS. Z perspektivy humánní geografie se mu věnuje v současnosti především Jana Spilková, která se zaměřuje na změny spotřebního chování v posledních 20 letech, a kolektiv z katedry sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty UK. Jednotlivé podoby APS jsou poté reflektovány značně různou měrou, která odpovídá jejich rozšíření ve společnosti. Dobře zpracovanými tématy jsou především městské zahrádkářské kolonie, komunitní zahrady a samozásobitelství, či právě změna spotřebních vzorců (práce sociologa Petra Gibase a Petra Jehličky), do značné míry pak také farmářské trhy (Lucie Fendrychová, Marie Syrovátková).

Samotným tématem komunitou podporovaného zemědělství se v českém kontextu v minulosti zabývaly studentské práce. Patrně nejobsaáhlejší výzkum provedla zatím Veronika Frélichová (2013) z katedry environmentálních studií MUNI, jež se sama v KPZ angažuje a založila jednu brněnskou iniciativu. Prostřednictvím případových studií zmapovala šest iniciativ KPZ, jež srovnává se modely KPZ v zahraničí a na základě zhodnocení stavu českého zemědělství a trendů v chování spotřebitelů se zamýšlí, do jaké míry se může tento způsob distribuce šířit.

Martina Suchá (2014) je autorkou případové studie iniciativy KomPot (Komunitní Potraviny), jež patří do jisté míry k výjimkám mezi českými projekty KPZ, neboť sama iniciativa společně vlastní pozemky,

kde se plodiny pěstují a není závislá na dalších farmářích. Do určité míry dává prostor také aktivnějšímu přístupu členů a přímému podílení se na produkci, nicméně těmto specifikům se ještě budu v práci dále věnovat. Mimo jiné klade ve své práci důraz na aktivitu spolku jako formě rezistenční strategie vůči individualismu a komodifikaci.

Štěpán Strnadel (2013) nahlíží na KPZ perspektivou ekologických zemědělců. Při výzkumu pak přímo spolupracoval se třemi zapojenými hospodáři, z nichž jeden je shodou okolností také producentem v mnou zkoumané iniciativě KPZ Okurka, nicméně v době výzkumu pochopitelně v této skupině ještě nebyl.

2 TEORETICKÁ ČÁST

V této části definuji systém komunitou podporovaného zemědělství. Tento systém spojuje různorodé projekty určitými principy, jako je dekomodifikace potravin, potravinová suverenita a komunita, které zde představím. Vzhledem k tomu, že aplikace v praxi odráží lokální podmínky, představím různé formy organizačního uspořádání, které mohou projekty KPZ nabývat. Budu se zabývat aktéry v KPZ, jejich motivacemi a socio-demografickými charakteristikami. Na závěr zmíním oblasti, ve kterých je systém KPZ (a alternativní potravinové sítě vůbec) kritizován.

2.1 Definice komunitou podporovaného zemědělství

Komunitou podporované zemědělství je jednou z forem alternativních potravinových sítí, která přímo propojuje spotřebitele a producenty. Saltmarsh jej definuje jako jakoukoliv iniciativu produkce potravin, paliva či vláken, kde komunita, skrze společné vlastnictví, investice, sdílení nákladů či pracovní silou, sdílí rizika a zisky produkce. Cílem KPZ je tedy především vzájemný vztah podpory mezi komunitou a producentem, přesahující konvenční výměnu zboží a peněz [Saltmarsh et al. 2011: 7].

2.2 Principy

Dle Evropské deklarace KPZ (její znění viz. příloha), jež byla přijata na 3. Evropském setkání KPZ 17. září 2016 v Ostravě usilují aktéři zapojení v systému KPZ o právo podílet se na utváření potravinového a zemědělského systému a prosazení potravinové suverenity. Společnými principy jednotlivých nezávislých skupin jsou mj. dekomodifikace potravin, uplatňování agroekologických principů a postupů v souladu s deklarací Nyéléni 2015, spravedlivé pracovní podmínky a příjem pro zúčastněné osoby, zemědělská produkce vycházející z místních podmínek a znalostí či rozvíjení komunit prostřednictvím přímého a dlouhodobého vztahu, zahrnujícího sdílenou odpovědnost, rizika i výnosy [Nyeleni Europe 2011].

2.2.1 Komodifikace

Komodifikace je chápána jako proces, při němž je zboží a služby produkováno kapitalistickými subjekty za účelem zisku v podmínkách tržní ekonomiky [Scott 2001: 12], což znamená, že komodifikované ekonomiky mají tři základní aspekty: zboží a služby jsou produkovány za účelem směny, směna je monetizována a probíhá dle pravidel trhu a jejím účelem je zisk. Tzv. komodifikační teze poté tvrdí, že tento proces je vzrůstající, přesto se ale pořád dají nalézt transakce, které probíhají mimo systém trhu [Williams 2002: 527].

V 18. století je spatřován počátek komodifikace půdy, kterou do té doby využívali rolníci ke své obživě. Převod pozemků na komoditu se kterou se dalo obchodovat, vystrnadilo rolníky a zároveň je donutilo komodifikovat svoji vlastní pracovní sílu, díky které získávali prostředky na nákup dalších komodit, mj. právě potravin, které si původně mohli sami vyprodukovat [Barnard 2016: 16]. Co se týče potravin v současnosti, dle Warde [1997: 34] může být komodifikace pozorována na vzrůstající konzumaci hotových jídel a nákupu tzv. take-away produktů či polotovarů. V souvislosti s masovou produkcí lze od počátku individualizace a urbanizace pozorovat zároveň snižující se míru samozásobitelství, zahradničení a konzervace potravin v domácnostech (např. zavařování). Spotřeba již (před)připravených jídel pak vyžaduje méně času a neklade takové nároky převážně na ženy, jejichž rolí v domácnosti byla právě většinou příprava pokrmů. Warde v této souvislosti připomíná zásadní změny v časových možnostech jedinců v moderní industriální společnosti, především pak právě žen, které během uplynulého století přecházely čistě z domácí sféry také do zaměstnání [Warde 1997: 151].

Jedním z hlavních principů KPZ je také zkracování vzdálenosti, kterou potraviny mezi producentem a spotřebitel urazí. Tato vzdálenost může být chápána jak geograficky, tak jako posloupnost zprostředkovatelů, např. v procesu balení, přepravy a prodeje. Jedná se o tzv. komoditní řetězce, které Ribot [1998: 307] definuje jsou sérií vzájemně provázaných

výměn, prostřednictvím nichž komodita a její součásti dostává od sklizně či extrakce, přes produkci až k finálnímu použití. Vztahy mezi místy či lidmi propojenými tímto způsobem jsou studovány prostřednictvím tzv. *commodity chain analysis*, v případně jídla pak jako *food chain studies* [Bryant, Bush, Wilk 2016: 39].

2.2.2 Komunita

V každodenním užívání se slovo komunita jeví jako snadno srozumitelné a běžné, v sociálních vědách jde nicméně o poněkud problematický koncept. Během své přítomnosti v sociologii či antropologii totiž nenašel žádné uspokojivé definice. To připisuje Cohen tomu, že definice v sobě již obsahují či implikují teorie, které jsou v případě komunity sporné. Jako příklad uvádí dva zcela protichůdné myšlenkové směry, z nichž jeden, opírající se dle Cohena o mylné či velmi selektivní interpretace klasických autorů, jako je Durkheim, Tönnies, Weber a Simmel, tvrdí, že v době třídního konfliktu v kapitalistické společnosti či moderním sociálním životě kontrolovaným státem se z komunity stává anachronický koncept. Industrializace a urbanizace znemožňuje komunitě zachovat si svoje charakteristické vlastnosti. Do opozice k tomuto předpokladu pak staví Cohen moderní vzestup komunity v souvislosti s etnickým, náboženským, místním či třídním vědomím [Cohen 1985 11-12].

Ve své knize *Tekutá modernita* Zygmunt Bauman tvrdí, že je stále méně zřejmé, zda skutečnosti, které komunity mají představovat, vůbec existují [Bauman 2002: 268]. Autor cituje Erica Hobsbawna, jež tvrdí, že se „slovo komunita nikdy nepoužívalo tak nekriticky a jalově jako v dekádech, kdy bylo tak obtížné komunity (v sociologickém slova smyslu) nalézt v reálném životě“ [ibid.: 271]. Bauman říká, že ačkoliv se komunity objevují v různých podobách, od „lehkého pláštíku“ až po „železné klece“, většina z nich se přibližuje právě prvnímu zmiňovanému typu a je pro ně společná velká míra efemérnosti. Bauman též tvrdí, že nejvýznačnějším aspektem mizení starých jistot je nová křehkost lidských vazeb [ibid.: 270]. Komunity apelují na svoje členy, aby za přežití komunity převzali

svoji vlastní individuální odpovědnost a komunitu bránili. Bauman takové skupiny nicméně označuje spíše za plány či projekty [ibid.: 269]. Označení komunita přisuzuje Bauman jakýsi pozitivní náboj a připodobňuje je k teplému, útulnému a pohodlnému místu. Na tomto místě dokážeme porozumět a důvěřovat ostatním členům, zároveň počítáme s jejich dobrou vůlí a podporou v případě potíží. Stejně tak je i naší povinností poskytnout dalším lidem v rámci komunity pomoc v případě, že ji budou potřebovat. Toto místo je ovšem pro nás dle Baumana nedostupné, jakýmsi ztraceným rájem, ve kterém jsme ovšem ani nikdy nežili a právě proto mohli tuto jeho podobu vykreslit ve svých představách [Bauman 2004: 1-3].

V současnosti se dle Tonyho Blackshawa užívá koncept komunity dvěma různými způsoby. První z nich je typický pro sociální vědy, které se domnívají, že je třeba navrátit ono sociální do studia komunit a koncept komunity používají jako *orienting device*. V praxi ovšem nacházíme použití tohoto konceptu jako tzv. *appropriating device*. Jedná se určitý trend, který můžeme pozorovat na nejrůznějších místech, od fotbalových klubů, přes náboženské skupiny až po zdravotní péči. Projevem tohoto trendu jsou veškeré komunitní aktivity, komunitní péče či komunitní plánování, jež se objevují během posledních dvaceti let a nesou v sobě jakými pocit „opravdovosti“ veřejných politik a praxe. Ve většině těchto případů pak další definice toho, co je zde onou komunitou míněno a jakým způsobem se v praxi promítne například do zmiňovaných aktivit, péče či plánování, zůstává otázkou [Blackshaw 2010: 7-8].

2.2.3 Potravinová suverenita

Potravinovou suverenitu lze považovat za soubor politik či určitý diskurs, který je nastolen v souvislosti s otázkami potravinové bezpečnosti, nebo za narativ, který stojí v pozadí úsilí o změnu struktur globálního zemědělsko-potravinářského systému. Ačkoliv koncept potravinové suverenity pochází z kontextu Latinské Ameriky, byl rozšířen a adaptován na místní podmínky po celém světě [Trauger 2015: 1]. V roce 2007 byla Světovým hnutím potravinové suverenity v tzv. Deklaraci Nyéléni defi-

nována jako právo lidských společenství na zdravé a kulturně vhodné potraviny produkované prostřednictvím environmentálně příznivých a udržitelných přístupů, a právo těchto společenství definovat vlastní potravinové a zemědělské systémy. Přání a potřeby těch, kteří produkují, distribuují a konzumují potraviny umisťuje do jádra potravinových systému a politik před požadavky trhů a korporací. [La Via Campesina 2007].

Hnutí potravinové suverenity usiluje o vyšší autoritu producentů potravin a možnosti podílet se na podobě potravinových systémů. Radikální politický podtext a volání po reformách je pak odpovědí na neúspěšné vládní politiky potravinové bezpečnosti, kterým se nepodařilo vymýtit hlad a zajistit živobytí především drobným zemědělcům. Narativ potravinové suverenity v sobě obsahuje vymezení se vůči globálnímu kapitalistickému trhu a považuje lokální převzetí kontroly nad produkcí a distribucí potravin za klíčové na cestě k potravinové bezpečnosti [Trauger 2015: 1-2].

Nejvýraznějším současným představitelem těchto snah je hnutí La Via Campesina, které vzniklo v Uruguayi v roce 1993 jako reakce na v tu dobu zde končící kolo jednání GATT (*General Agreement on Tariffs and Trade*). La Via Campesina je grassroot organizací malých, či středně velkých producentů potravin a zemědělců, rolníků, ale i bezzemků a žen pracujících v zemědělství, jež usilují o potravinovou suverenitu. Přístup k potravinám pak chápe tato organizace jako základní lidské právo, zároveň usiluje o uchování semen, prosazování agroekologických principů a ochranu přírodních zdrojů [Chaifetz, Jagger 2014: 86].

2.3 Typy iniciativ komunitou podporovaného zemědělství

2.3.1 Iniciativy dle organizačního uspořádání

Vzhledem k tomu, že systém KPZ reaguje na lokální podmínky, mohou jednotlivé projekty nabývat různých podob, které odráží potřeby a možnosti místních komunit. Podle organizačního uspořádání lze iniciativy rozdělit do čtyř následujících kategorií.

V tzv. předplatitelských skupinách řízených producentem uhradí odběratelé, obvykle ještě před začátkem sezóny, předem domluvený poplatek, který producenta zavazuje k pravidelné dodávce potravin. Jejich skladba a množství se v závislosti na ročním období přirozeně liší, nicméně může být také výrazně ovlivněna jak nadměrnou úrodou, tak neúrodou. Odběratelé předem akceptují obě tyto možnosti bez nároku na náhrady, povinností producentů je pak dané množství rovnými díly rozdělit mezi členy.

Skupiny, které řídí samotná komunita, mohou fungovat například na principu družstevnictví. V tomto případě přebírá komunita přímou zodpovědnost a na produkci potravin se podílí buďto sami členové prostřednictvím dobrovolné práce, nebo profesionálové, kteří jsou za svou práci placeni komunitou ze společných finančních zdrojů.

V partnerských skupinách již existujících komunit a samostatných producentů se obě složky zavazují k dlouhodobé spolupráci, která komunitě poskytuje zdroj potravin. Jedná se o podobný model jako ve skupinách předplatitelských, nicméně iniciativa vychází z obou stran tohoto partnerství.

Posledním typem jsou farmy přímo vlastněné komunitou. Členové se na systému KPZ podílejí například sdílením investic, nicméně produkce takové farmy nemusí být nutně určena primárně ke sdílení v rámci samotné komunity [Saltmarsh a kol. 2011:7].

Adam [2006:2] tyto modely zjednodušuje a iniciativy KPZ dělí do dvou skupin, z nichž první (*subscription*) odpovídá skupinám předplatitelským a druhá, tzv. podílová (*shareholder*) zase těm, které jsou primárně řízeny komunitou.

Pro začínající projekty KPZ v České republice je typická role koordinátora, který komunikuje se zemědělci a odběrateli, zprostředkovává smlouvy, platby a organizuje výdeje [Pařízková 2013, cit. u Spilková 2016: 92]. Nejinak tomu je i u mnou dále zkoumané skupiny, jejíž organizační

strukturu budu popisovat v jiné části této práce. Většinu českých KPZ lze zařadit k předplatitelskému či partnerskému typu, podílovou skupinou je pak například občanské sdružení KomPot (Komunitní potraviny). Iniciativy KPZ se v České republice zabývají produkcí a distribucí potravin, případně květin.

2.3.2 Iniciativy dle míry participace členů

Feagan a Henderson dělí iniciativy KPZ na základě toho, do jaké míry se v nich uplatňuje vzájemná solidarita a aktivní participace členů.

Skupiny, které jsou instrumentální (*instrumental*), se vyznačují velice omezeným, nebo chybějícím narativem vzájemné podpory a sdílení, vztahy mezi odběrateli a producenty jsou obchodního charakteru, kdy producent zásobuje skupinu odběratelů. Ve funkčních (*functional*) skupinách rezonují narativy podpory a sdílení jen částečně, jsou slabé či rozporuplné. Vzájemné vztahy jsou solidární, producenti a spotřebitelé se podporují navzájem. Nejsilnější vzájemnou podporu lze nalézt ve skupinách kolaborativních (*collaborative*), apelujícími konzistentními narativy, kde se vytváří partnerství odběratelů a zemědělců a společně sdílí odpovědnost za produkci potravin.

Toto rozdělení, či spíše spektrum, se promítá také ve vztahu iniciativ ke globálnímu potravinovému systému a řadí je na škále od těch, kde dochází pouze k určité modifikaci tohoto systému (instrumentální), přes částečnou subverzi až k subverzi a transformaci (kolaborativní) [Feagan, Henderson 2008: 207].

2.4 Aktéři – charakteristika a motivace

Dle Tovey [1997:23]) je jedním z motivů organického zemědělství produkovat nejen potraviny, které jsou „dobré k jídlu“, ale zároveň i „dobré k myšlení“. Tím míní, že se kolem sektoru organického zemědělství vytváří určitý typ společnosti, tvořené lidmi s podobnými ideologickými přesvěd-

čeními. Ty jsou ale komplexní a mohou tak zahrnovat usilování o zachování krajiny, rurálních komunit či etické zacházení se zvířaty. Pohled na to, kdo jsou lidé zapojeni v systémech KPZ, nabízí celkem velké množství často kvantitativních výzkumů. Tyto výzkumy se pak zaměřují především na motivace a sociodemografické charakteristiky členů.

Patří mezi např. výzkum, který byl proveden ve Francii roce 2006 mezi 89 domácnostmi, patřícími do sítě KPZ v oblasti Dijonu a Dole (čímž byly pokryty všechny členské domácnosti v těchto regionech). Co se týče respondentů zapojených v systému, cca 69% je mladší 35 let a měsíční příjem jejich domácností je u necelé poloviny (46%) nižší, než 3000 eur. Ukazuje se, že nejdůležitějším kritériem, u 98%, je pro ně čerstvost a chuť potravin, 96% se shoduje také na environmentálních aspektech, jako je minimalizace transportu a použití chemikálií a stejný počet také na důležitost aspektů sociálních, jako podpora místního zemědělství a vytváření osobních vztahů s farmáři a dalšími odběrateli [Bougherara, Grolleau, Mzoughi 2008: 1493].

Co se týče členů KPZ v České republice, podrobný přehled přináší studie Asociace místních potravinových iniciativ (AMPI), která vznikla prostřednictvím online dotazníků, jež byly vyplněny 99 osobami zapojenými do KPZ v letech 2014-2015. Tento vzorek reprezentoval 17% členů. Z 24 tehdejších iniciativ se většina nacházela v Praze, Brně nebo Ostravě. Lze vyčíst, že 80% všech odběratelů tvořili lidé mezi 26-40 lety, starších 40 let bylo 18%. Mezi odběrateli mírně převládaly ženy (66%), kolem poloviny všech odběratelů (55%) byli rodiče žijící s dětmi v domácnosti. Všichni respondenti měli minimálně středoškolské vzdělání, 81 % z nich má poté vzdělání vysokoškolské a příjem jejich domácností je průměrný či nadprůměrný. Hlavními motivacemi je pro členy přístup k čerstvým kvalitním potravinám (74%), dále pak možnost podpořit konkrétního zemědělce (60%). Negativně vnímají nemožnost výběru potravin a také nefunkční komunitu v rámci jednotlivých iniciativ [Krčílková, Janovská, Wranová, Pohle 2015:238-241].

2.5 Kritika

Kritika alternativních potravinových sítí, mezi které komunitou podporované zemědělství patří, směřuje třemi hlavními proudy. Prvním je problém sociální exkluzivita. Množství výzkumů, např. celobritská studie, kterou provedla University of London ukazuje, že členové KPZ ve Velké Británii jsou obvykle vzdělanější a jejich příjmy přesahují průměr [Ulčák 1997: 266]. To samé tvrdí i Alkon [cit. u Spilková 2016: 20], který je dále specifikuje na obyvatele metropolí či univerzitních měst. Z výše zmíněné charakteristiky členů KPZ ve Francii a České republice může říci, že je opodstatněná i tady. Kritice je podrobován i koncept lokálnosti, především pak jeho přeceňování v ideologii APS a zjednodušování, které v sobě přináší. Lokální produkty jsou zastánci alternativních potravinových sítí považovány automaticky za bezproblémové, na rozdíl od těch, které pocházejí z globálního ekonomického prostoru. Třetím směrem se ubírá kritika neoliberalní povahy těchto potravinových systémů, jež závisí na tržních mechanismech a klade odpovědnost na jednotlivé spotřebitele a jejich rozhodnutí, namísto toho, aby se zaměřovala na změny politik v širším rozsahu [Spilková 2016:21-22].

3 METODOLOGIE

Na následujících stránkách se budu věnovat metodologii. V úvodní části stručně nastíním svoje první setkání s KPZ v rámci předvýzkumu, jež nicméně proběhlo v jiné, než dále zkoumané iniciativě. Následující část se pak již věnuje samotnému výzkumu ve skupině, se kterou jsem při vytváření této práce dlouhodobě spolupracovala. Popíši zdroje, příležitosti a způsoby získávání informací, kterými byly především polostrukturované rozhovory a zúčastněné pozorování v rámci pravidelných setkávání skupiny a několika mimořádných událostí.

3.1 Předvýzkum

Zkontaktovala jsem jednu pražskou skupinu KPZ prostřednictvím emailu celé organizace, vysvětlila svůj záměr a požádala je o spolupráci. Kladnou odpovědí mi byla pozvánka koordinátorky na výdejní místo, jež se nacházelo venku, ve veřejně přístupné části jednoho ekocentra a bylo tvořeno stánkem se stolem a naskládanými bednami s ovoce a zeleninou. Zde jsem výdej chvíli pozorovala a provedla několik spontánních rozhovorů s členkou skupiny, jež zrovna plnila svou službu asistence výdeje a odběrateli, kteří se zde ale většinou zdrželi jen na několik málo minut, kdy si balili a vážili potraviny. Zároveň mě překvapila absence téměř jakékoliv komunikace mezi odběrateli navzájem, a komunikace mezi odběrateli a asistentkou, která působila značně formálně a ve většině případů se omezila na pozdrav, nahlášení příjmení odběratele, poděkování a rozloučení. Ve chvíli, kdy se u výdeje vytvořila fronta například tří osob, bylo možné sledovat určitou nervozitu a nedočkavost, jež mi mírně evokovala situace z KPZ zatracovaných supermarketů. Po příchodu koordinátorky jsem se dozvěděla, že ke společnému emailu skupiny má přístup pouze ona a o mém záměru nikoho neinformovala, neboť ostatní členy vyloženě obtěžovalo dostávat jakékoliv informace či newsletter skupiny, a to včetně nabídek příležitostných objednávek jiných potravin. Zároveň vyjádřila obavy z neochoty členů ke spolupráci. Panující atmosféru celého výdeje jsem částečně připisovala prostředí, a to hlavně absenci jakéhosi zázemí.

Výdej jsem po nějaké době opustila a rozhodla se navštívit ještě další skupinu, kterou jsem kontaktovala a jejíž výdejní místo se nacházelo v kavárně. S první zmiňovanou jsem již dále nespolupracovala. Po seznámení druhé iniciativy KPZ Okurka s mým záměrem jsem se dostavila na výdejní místo. Zde jsem nejprve pasivně pozorovala průběh výdeje, následně jsem se setkala se s koordinátorkami a rozhodla se k další spolupráci s Okurkou.

3.2 Výzkum

Existuje již množství kvantitativních výzkumů, které se zaměřují na motivace ke členství a hodnocení jeho kladů a záporu. Pro takové typy otázek jsou kvantitativní metody jistě vhodné, já jsem nicméně poměrně intuitivně sáhla po kvalitativním přístupu, ačkoliv se zmíněných témat v rozhovorech dotýkám také. Hlavním předmětem zájmu byla nicméně aktivní participace členů ve skupině, o níž řeklo mnohé právě opakované zúčastněné pozorování doplněné rozhovory.

3.2.1 Zúčastněné pozorování

V rámci výzkumu jsem se pravidelně účastnila výdejů potravin a to téměř vždy v celých délkách výdejního času. Navštívila jsem tak pět za sebou jdoucích výdejů, v jejichž průběhu odběratelé postupně přicházeli a odcházeli dle vlastních časových možností. Zároveň také bylo možné potkat se s těmi, kteří si předplatili jen poloviční množství zeleniny či dávku sýrů a výdejů se zúčastňovali jen každý druhý týden. Celkově odbíralo podíly v KPZ Okurka asi 60 osob.

Taktéž jsem se zúčastnila oslavy konce sezóny 2016, kterou spolek Okurka pořádal 8. listopadu v podvečer na výdejním místě a která byla spojena se setkáním s oběma zemědělci a květinářkou a zhodnocením uplynulého roku. Oslava byla naplánována v termínu posledního řádného výdeje, na které se vztahovalo předplatné a mohli se ji tak teoreticky ča-

sově účastnit minimálně ti, kteří si ten den šli vyzvednout svůj podíl. Přesto bylo přítomno asi 12 odběratelů.

V březnu 2017 jsem se zúčastnila úvodního informačního setkání pro nadcházející sezónu, taktéž na dosavadním výdejním místě Okurky. Přítomni byli také oba zemědělci, se kterými bude skupina spolupracovat během letošního roku. Účastnilo se jej asi 15 stávajících a potenciálních odběratelů.

Taktéž v březnu letošního roku jsem se zúčastnila IV. Celorepublikové setkání komunitou podporovaného zemědělství, které se konalo v Praze-Dejvicích v Obci křesťanů. Celodenní program byl rozdělen do dvou bloků, z nichž se jeden věnoval primárně otázce komunity v KPZ, např. posilování vazeb, různým rolím a fungování skupiny a druhý poté sebevzdělávání a sdílením informací v rámci české sítě KPZ. Akce se zúčastnilo přibližně 25 lidí z různých skupin KPZ, taktéž jsem zde potkala jednoho zemědělce spolupracujícího s Okurkou. Byla to výborná možnost ke komparaci dění v jiných skupinách.

3.2.2 Rozhovory

Během výzkumu jsem provedla množství kratších, spontánních rozhovorů, jejichž obsahy jsem si posléze zapisovala do svých poznámek. Co se týče delších, předem připravených rozhovorů, bylo nahráno celkem 15 semi-strukturovaných rozhovorů. Jedenáct z nich bylo vedeno s odběrateli, dva rozhovory jsem pořídila s koordinátorkami a zakladatelkami Okurky a zbývající dva se zemědělci. Délka rozhovorů se průměrně pohybovala kolem 25-30 minut. Všechny rozhovory byly následně doslovně přepsány a okódovány pomocí induktivního i deduktivního způsobu.

3.2.3 Etika a limity

Při výzkumu jsem dodržovala standardní postupy, jež odpovídají Etické směrnici CASA. Vzhledem k tématu svojí práce jsem nepracovala

s prakticky žádnými výrazně citlivými informacemi. Koordinátorky skupiny informovaly všechny členy prostřednictvím newsletteru o tom, že budu v rámci Okurky provádět výzkum a mohu je v určitém období případně oslovit s žádostí o rozhovor. Všechny rozhovory byly zaznamenány po slovním informovaném souhlasu respondentů s příslibem využití získaných informací pouze pro účely bakalářské práce a anonymizace odpovědí respondentů. Zároveň v této práci používám fiktivní názvy KPZ Okurka a spolek Okurka. Limitem může být způsob, jakým mě členové zkoumané iniciativy vnímali a také množství odběratelů, s kterými jsem prováděla rozhovory. Výsledky pochopitelně nelze zobecňovat na další iniciativy KPZ, nicméně částečná možnost srovnání, kterou mám, nasvědčuje tomu, že mezi nimi a KPZ Okurka situace příliš neliší.

4 PŘEDSTAVENÍ TERÉNU – INICIATIVA KPZ OKURKA

V následující části blíže představím mnou zkoumanou iniciativu KPZ Okurka a její členy. Nejprve popíšu okolnosti vzniku tohoto projektu a stručně nastíním jeho vývoj během uplynulých dvou let. Pro představu, co členství v této skupině obnáší, se budu dále věnovat organizační struktuře a praktickému fungování během sezóny. V další části představím jednotlivé skupiny aktérů, které jsou do Okurky zapojeny, a to koordinátorky projektu, zemědělce a odběratele. Budu se věnovat jejich pohledu na systém KPZ, motivacím ke členství v této iniciativě a vnímání pozitiv či negativ této aktivity. Budu čerpat jak z propagačních, tak interních materiálů vydaných samotnou skupinou (z nichž uvádím např. Etický kodex KPZ Okurka v příloze této práce), z rozhovorů s organizátory, zemědělci a některými odběrateli a především pak z vlastních poznámek, které jsem pořídila v průběhu pravidelných výdejů v rozmezí několika týdnů.

4.1 Vznik a vývoj skupiny

S myšlenkou založit vlastní skupinu KPZ přišly dvě koordinátorky z kraje roku 2015. Obě v tu dobu působily na České zemědělské univerzitě v Praze a zabývaly se problematikou ochrany životního prostředí a zemědělské půdy. O systému KPZ se poprvé dozvěděly díky článku Tomáše Uhnáka, mj. spoluzakladatele Iniciativy potravinové suverenity, v periodiku A2. KPZ pro ně představovalo možnost, jak problémy, kterými se zabývaly jako studentky v teoretické rovině, řešit v praxi. Po absolvování semináře "Otevřený prostor: Jídlo, zemědělství, krajina", který každoročně pořádají organizace Trast pro ekonomiku a společnost a Ekumenická akademie, se v únoru 2015 rozhodly vyzkoušet funkčnost myšlenek KPZ samy. S pomocí Jana Valešky, jedné z ústředních postav hnutí KPZ v České republice, PRO-BIO LIGY a spoluzakladatele Asociace místních potravinových iniciativ (AMPI), se spojily se zemědělcem dodávajícím ovoce a zeleninu. Tento farmář již spolupracoval s jinými projekty KPZ, tudíž pravidelně několikrát týdně svou produkci do Prahy dovážel a distribuoval. Jak připouští jedna ze zakladatelek, celá iniciativa vznikala veli-

ce narychlo a spontánně, aby se její činnost stihla rozběhnout se začátkem nadcházející zemědělské sezóny. Organizačně poté vycházely jednak z manuálů vydaných na webových stránkách KPZ Info, tak z vlastních zkušeností z obdobných projektů, na kterých se podílely ve spolku, který KPZ Okurku zastřešuje. Praktické informace o výdejích a přehled o skladbě podílů během roku poté získaly od skupiny KPZ Toulcův Dvůr, která byla nejdéle fungující skupinou v České republice a zároveň byla zásobena stejným dodavatelem ovoce a zeleniny.

Původním záměrem bylo vybudovat univerzitní KPZ a propojit tak akademický svět s realitou ekologického zemědělství, nicméně jejich nápad se nesetkal s velkým zájmem ze strany potenciálních odběratelů. Během prvního roku zde fungovala pouze malá skupinka 8 odběratelů, drtivá většina odběratelů žila nebo se scházela v Praze-Karlíně. Po první sezóně se menší skupinka s výdejním místem v Praze-Suchdole rozpadla a část se sloučila s početně silnější skupinou z Karlína. Za jeden z úspěchů považují iniciátorky projektu to, že za poměrně krátkou dobu se jim podařilo nadchnout velké množství lidí. V druhém roce fungování, ke kterému se primárně vztahuje tato práce, se do systému Okurky zavázalo kolem 60 odběratelů. Iniciativa také rozšířila svou nabídku distribuovaných potravin o pravidelnou dodávku mléčných výrobků a možnost příležitostných objednávek květinových vazeb.

4.2 Organizace činnosti skupiny

KPZ Okurka vznikla jako neformální uskupení lidí, kteří přijali myšlenku komunitou podporovaného zemědělství a cílů Okurky, jež předkládá ve svých materiálech jako nakupování potravin z blízka a podporu zemědělců, kteří hospodaří s respektem k půdě, pečují o krajinu a dávají jiným práci, podporovat lidi, kteří vytváří ve svém okolí pozitivní hodnoty, vrátit zpět dobré jméno povolání zemědělce, vytvářet blízké vztahy mezi sebou a touto cestou chránit přírodu v zemědělské krajině. Jedná se o jednu z aktivit nevládní neziskové organizace, jenž se zabývá problematikou ochrany půdy, krajiny a podporou ekologického zemědělství. Co se týče

organizační struktury, mohli bychom tuto skupinu KPZ zařadit k předplatitelskému či partnerskému typu s výraznou rolí zakladatelek-koordinátorek, případně několika dalších osob ze zmíněného spolku.

Během uplynulé sezóny spolupracovala tato iniciativa skrze dlouhodobý závazek s farmářem dodávajícím zeleninu a ovoce, dodavatelem mléčných výrobků a formou příležitostných přibjednávek také s květinářkou. Zájemci o členství se před začátkem sezóny mohou rozhodnout, o jaké produkty mají zájem, na webových stránkách projektu je k dispozici přibližný obsah dodávek potravin během roku. Okurka také v měsíci březnu uspořádala neformální informační setkání, na kterém se mohli zájemci osobně seznámit se zemědělci a stávajícími členy. Před začátkem sezóny uzavře zájemce "Dohodu se zemědělcem"(viz příloha) a zaváže se k dodržování "Etického kodexu KPZ Okurka"(viz příloha). Zároveň odešle platbu na transparentní účet celé skupiny. Částka se liší v závislosti na druhu zboží a četnosti. Odběratelé mohou odebírat tzv. "zeleninový podíl" jednou za dva, nebo každý týden (v ceně 250,-/týden), "sýrový podíl" jednou za dva týdny (v ceně 300,-) nebo oboje. Skladba a množství potravin v podíle je ale pouze orientační a může být značně pozitivně i negativně ovlivněno vnějšími vlivy, což zúčastnění akceptují bez nároků na jakékoliv náhrady. Součástí platby je také příspěvek na činnost skupiny (250,- ročně), např. na tisk propagačních materiálů, nákup váhy nebo chladicího boxu nebo kompenzaci výdejnímu místu. Kromě tohoto příspěvku odchází poté celá částka přímo zemědělcům, neboť se koordinátoři a členové podílejí na činnosti skupiny bez nároku na jakýkoliv honorář. Na konci sezóny je odběratelům poskytnut přehled všech plateb a nákladů, zároveň také přehled časové náročnosti aktivit a organizace celé skupiny. Odběratelé se také zavazují k tomu, že během sezóny alespoň jednou vypomohou s organizací výdeje v předem domluveném termínu, který si sami zvolí. Standardní průběh takového výdeje popíšu níže. Ačkoliv se, kromě uhrazení předplatného, jedná v podstatě o jedinou povinnost nebo službu, kterou by měl odběratel pro Okurku během celého roku vykonat, lze se i tomuto závazku vyhnout a svoji neúčast vykompenzovat zasláním volitelné finanční částky.

4.3 Výdej

Sezóna začíná v květnu a končí v listopadu. Během této doby probíhá každý týden pravidelný výdej. Výdejním místem byla během roku 2016 veřejně přístupná část jedné kavárny v čase běžného odpoledního provozu. S provozovatelem kavárny uzavřely koordinátorky dohodu již minulou sezónu, kompenzace za poskytnutí prostor a mírnému nepořádku, jež může během výdejů vzniknout, byla hodnota ročního předplatné zeleninového podílu a také možnost ponechat si navíc zeleninu, kterou si ostatní odběratelé nevyzvedli, nebo se jí vzdali v prospěch skupiny. Svůj podíl si v kavárně mohli členové vyzvednout každé úterý (případně každé druhé úterý, v závislosti na typu předplatného) podle vlastních možností kdykoliv v čase během 14:00 až 18:30.

Obr. č. 1: Výdejní místo (vlastní foto)

Výdej je rozdělen na dvě části, při každé asistuje ostatním jeden odběratel vykonávající výše zmíněnou službu. Termín služby si odběratelé volí sami na začátku sezóny prostřednictvím elektronického formuláře.

Služba se na místo dostaví chvíli předem, jejím úkolem je před začátkem výdeje převzít a vyskládat bedny s potravinami, které dodavatelé přivezou, umístit na viditelné místo papír s obsahem jednoho kompletního podílu pro daný den, připravit váhu a seznam odběratelů. Poté se služba zdržuje v blízkosti beden, u vchodu do kavárny a čeká na příchozí odběratele. Ti mu po příchodu do kavárny nahlásí své jméno a služba je zaznamenává v seznamu. Odběratelé si pak již sami dle umístěného seznamu skládají a váží svůj vlastní podíl do svých vlastních tašek či nádob. Služba jim může případně poradit a popsat například nové neznámé druhy zeleniny či ovoce v podílu. Některé potraviny se v podíle udávají v kusech a jiné dle hmotnosti, služba nicméně odběratele a množství potravin, které si ze společných beden nabírají, nijak nekontroluje. Může nicméně poradit například to, jaké množství konkrétních plodin přibližně odpovídá předepsané váze.

V polovině výdeje se poté služba střídá. Úkolem druhého člověka, který vykonává službu v závěru výdeje, je pak prázdné bedny odnést do sklepa domu, v kterém se kavárna nachází a místo výdeje uklidit, což vzhledem k tomu, že je zelenina a ovoce v bednách neočištěné, znamená zamést, případně vytřít několik málo čtverečních metrů. Odměnou mu je poté možnost vzít si přebytečnou zeleninu. V prostoru kavárny jsou po čas výdejů také přítomni někteří koordinátoři, nicméně se jich přímo neúčastní.

V případě, že odběratel není schopen dostavit se k výdeji, může za sebe poslat jakoukoliv jinou osobu mimo Okurku, která službě nahlásí, že přebírá podíl chybějícího odběratele, nebo svou nepřítomnost předem nahlásit a podílu se buďto úplně vzdát ve prospěch všech ostatních členů, nebo požádat o jeho uskladnění v kavárně a vyzvednout si jej mimo výdejní čas v následující dny. Služba má také k dispozici telefonické kontakty na všechny ostatní členy a v případě jejich nenahlášené nepřítomnosti je ke konci výdejní doby kontaktuje a domlouvá další postup, tj. uskladnění, pozdější vyzvednutí či vzdání se podílu. Zároveň má ke konci výdeje služba přehled o tom, kolik lidí si již podíl vyzvedlo nebo plánuje vy-

zvednout, a tudíž může i odhadnout, kolik plodin zbude, vzhledem k tomu, že někteří odběratelé nemají v průběhu dne o některé plodiny zájem. Takové přebytky jsou pak ukládány do bedny označené jako „k adopci“ a jsou dány volně k dispozici.

Obr. č. 2: Seznam s obsahem podílu (vlastní foto)

Povaha interakcí odběratelů, služby, koordinátorů či náhodných hostů kavárny je velmi různorodá. Podrobněji se jí budu zabývat v následujícím oddíle, na tomto místě ji vynechám. Mimořádným akcím a aktivitám, které koordinátoři skupiny KPZ nabízí odběratelům nad rámec

výše popsaných výdejů, a míře odezvy a participace na těchto aktivitách se budu detailněji věnovat tamtéž.

4.4 Aktéři

4.4.1 Organizátoři

Okurka je součástí neziskové organizace, která se zabývá ochranou krajiny. Na činnosti skupiny se přímo podílí asi 4 osoby, dvě z nich působily jako koordinátorky celé skupiny a zprostředkovávaly komunikaci mezi odběrateli a zemědělcem. Zároveň organizovaly společné akce. Motivací k založení Okurky byla možnost přiblížit skrze jídlo problematiku ekologie, kterou se svým studiem a vědeckou prací zabývaly, přátelům a širší veřejnosti. Systém KPZ také považovaly za efektivní způsob, jak zemědělskou krajinu chránit, neboť spolupracuje přímo s drobnými zemědělci. Fakt, že prostřednictvím KPZ Okurky podporují činnost někoho, kdo podle nich hospodaří správně, to znamená v souladu s principy ekologického zemědělství, považují za důležitější, než získávání samotných potravin.

Hlavní klady pro ně představuje fakt, že se jim v praxi podařilo navázat spolupráci a zajistit odbyt konkrétním zemědělcům. V menší míře se jim pak daří šířit skrze skupinu povědomí o problematice, kterou se teoreticky zabývají. K tomu mají příležitost ve stále větším okruhu lidí, neboť se skupina velice rychle rozšířila. Samotný nárůst členů Okurky ovšem nevnímají čistě pozitivně. Na jednu stranu jej považují za výhodný pro zemědělce z ekonomického hlediska, na druhou pak zpochybňují některé motivace a dopady vlastní snahy o osvětu spojenou s ochranou krajiny, která se u většiny členů mívá účinkem. Problémem je pak především to, že se nedaří zprostředkovat přesah, který KPZ má a přesvědčit členy, že nejde pouze o zdroj kvalitních potravin.

Vzhledem k tomu, že jsou koordinátorky zároveň odběratelkami, jedna z nich vnímá množství a skladbu potravin v podílech jako neprak-

tickou, což je mezi členy KPZ zcela běžná výtka. Přísun příliš velkého množství konkrétních plodin najednou je podle ní poté především časově náročné zpracovat a zamýšlí se nad tím, zda-li by nebylo více funkční přejít například na formu družstevnictví, konkrétně pak třeba na družstevní obchod, jehož prostřednictvím by mohli drobní ekologičtí zemědělci distribuovat svoji produkci. Druhá koordinátorka vidí v přizpůsobování se danosti obsahu podílů a jejich sezónnosti naopak zajímavou výzvu a žádná další negativa na samotném systému komunitou podporovaného zemědělství nevidí. Ze svého pohledu poté zmiňuje ještě časovou náročnost organizačních záležitostí a komunikace skupiny, nevnímá ji ovšem vysloveně negativně, neboť ji tato práce přijde obohacující a smysluplná i pro další lidi.

4.4.2 Zemědělci

Se skupinou spolupracovali v minulé sezóně dva zemědělci a květinářka, nicméně vzhledem k tomu, že dodávala svoje vazby pouze na základě příležitostných přibjednávek nad rámec závazku v KPZ Okurka, budu se dále věnovat pouze dodavatelům zeleniny a mléčných produktů. Oba zemědělci již mají předchozí zkušenosti se systémem KPZ. Pro oba se jedná především po praktické stránce výhodný způsob distribuce, neboť jim zaručuje jistotu odbytu a je podstatně méně časově náročný a stresující, než například prodej skrze farmářské trhy.

Dodavatel ovoce a zeleniny

Dodavatelem ovoce a zeleniny je pěstitel z Litoměřicka, k jehož statku náleží asi 80ha, většinu této plochy tvoří půda orná, na 6ha jsou zachovány louky. Kromě obilovin a jetelovin pro skot pěstuje jen z malé části mák a polní zeleninu, v zahradě se poté nachází různé ovocné stromy a květiny určené k řezu. Jeho produkty (kromě těch mléčných) jsou certifikované produkty ekologického zemědělství. V systému komunitou podporovaného zemědělství je zapojen od roku 2009, kdy jej oslovil Jan Valeška a posléze se zúčastnil setkání se zástupci francouzských ini-

ciativ KPZ. Patří tak mezi úplně první zemědělce, jež se na systému KPZ v České republice podíleli. K samotnému připojení ho vedly potíže s odbytem a konkurence v podobě rozmáhajících se farmářských trhů. Ty podle něj v tomto krizovém období přetáhly část jeho zákazníků, neboť se lidé mylně domnívali, že produkty na farmářských trzích budou automaticky pocházet z ekologického zemědělství. Zároveň byl ale poněkud skeptický k principu předplatného a důvěře potenciálních odběratelů. Ke spolupráci ho před na úplném začátku svoji činnosti vyzvala sama KPZ Okurka, kontakt zprostředkoval opět již zmiňovaný Jan Valeška z PRO-BIO ligy. V roce 2016 dodává do tří skupin KPZ v Praze. Hlavní výhodou vidí v pravidelném odbytu, a to i přes léto, kdy podle něj prodej obvykle vázнул. Nevýhodou je pro něj pak nutnost pěstovat široký sortiment plodin, aby jeho podíly byly pro zajímavé a pestré. Se smíchem ovšem připouští, že je opravdu těžké vyhovět nárokům odběratelům, neboť se každý rok na de něco, čeho je příliš či nedostatek.

Dodavatel mléčných výrobků

Mléčné výrobky, které členové KPZ Okurka odebírají, vznikají na malé rodinné farmě na Liberecku. Farmář hospodaří na 25 ha převážně luk a pastvin, kde chová převážně dojnou ovce, zároveň zde ovčí mléko zpracovává. Jeho produkty mají taktéž certifikát původu z ekologického zemědělství. Tento farmář se poprvé setkal s myšlenkou KPZ již před 15 lety v Kanadě, v systému je pak zapojený rok. Jeho hlavní motivací byla efektivnější a časově méně náročná distribuce, oproti farmářským trhům a jarmarkům, na které jezdil a které ani nezaručovaly to, že si jeho výrobky někdo koupí. Zároveň se mu líbila myšlenka vyrábět potraviny pro konkrétní lidi, budování vztahů se spotřebiteli v rámci KPZ však bere spíše jako pozitivní nadstavbu, která se po nějakém čase může objevit.

Kromě KPZ Okurka spolupracuje ještě s další pražskou skupinou a sám také založil vlastní skupinu KPZ v Liberci. Při zakládání vycházel z informací ze semináře o KPZ, kterého se zúčastnil v únoru 2016 a kde

se také poprvé setkal se zástupcem KPZ Okurka. Do liberecké skupiny se mu podařilo zapojit velké množství svých dosavadních zákazníků, kteří si kupovali jeho výrobky v prodejně zdravé výživy, která zároveň již fungovala jako výdejní místo tzv. zeleninových bedýnek jiného farmáře. Hlavní nevýhodu vidí ve časově náročné a někdy vyčerpávající komunikaci s odběrateli, kterou je dle jeho slov potřeba nepodcenit. Kromě řešení praktickým problémů s výdeji, jako neschopnosti vracet či vyzvedávat bedýnky včas, pak vnímá jako důležité informovat z vlastní iniciativy odběratele o dění na farmě, neboť se domnívá, že právě taková forma kontaktu tvoří v KPZ jakýsi přesah, tj. že se nejedná pouze o distribuci potravin jako komodit, ale vytváření vzájemného vztahu. Ke každému podílu pak přikládá krátký vzkaz, kde popisuje aktuální dění a novinky na farmě, výrobky v podílech, recepty a další doporučení.

4.4.3 Odběratelé

Na tomto místě bohužel nemohu poskytnout dostatečně reprezentativní a detailní socio-demografickou charakteristiku odběratelů, ovšem něco takového ani není smyslem této bakalářské práce. Pro získání těchto dat by bylo vhodné použít například strukturovaných rozhovorů během výdejů či hromadné rozeslání elektronických dotazníků. Na základě vlastního pozorování na výdejním místě KPZ Okurka nicméně mohu říci, že většina odběratelů je ve věku od 25-40 let, velice často se pak jednalo o mladé rodiny. Z polostrukturovaných rozhovorů, které jsem provedla s 11 odběrateli a z množství dalších spontánních rozhovorů se ukazuje, že o existenci KPZ Okurka se členové dozvěděli velice často od přátel či spolupracovníků, kteří se blíže znají s koordinátorkami skupiny nebo dalšími členy organizace, která KPZ Okurku zastřešuje. Mnou oslovení odběratelé byli také až na výjimky absolventy nebo studenty vysokých škol, žijící v Praze.

Motivací odběratelů v KPZ je především pravidelný přísun potravin pocházejících z ekologického zemědělství. Zároveň většinou oceňují myšlenku přímo podpořit konkrétního dodavatele a vyhnout se dalším zpro-

středkovatelům. Aspekty sezónnosti a závislosti produkce na rozmarech přírodních podmínek jsou často vnímány ambivalentně, stejně tak množství a skladba potravin v podílech. Odběratelé většinou uvádí, že jim přijde zajímavé sledovat průběh roku skrze právě dostupné plodiny a přizpůsobovat tomu svůj jídelníček, veskrze všichni oceňují to, že se jedná o plodiny, které není nutné importovat z ostatních zemí. Zároveň je však skladba potravin omezena právě klimatickými podmínkami, časem i kapacitou a schopností zemědělce. Množství potravin v podílech je také jedna z nejčastěji zmiňovaných výhod i nevýhod zároveň, neboť odběratelé jsou obecně rádi, že je zeleniny a ovoce hodně, zároveň ji však často nezvládají efektivně zpracovat či uchovávat. Pravidelnost výdejů je opět často vnímána jako pozitivní, zároveň je však pro odběratele nepraktické chodit v určený čas na konkrétní místo. Zjednodušeně lze říci, že pro většinu odběratelů je nemožnost získat kdykoliv jakoukoliv potravinu v určitém množství značnou nevýhodou, zároveň pak zajímavou výzvou a jakýmsi dobrovolným ústupkem, který podstupují rádi, motivováni pak vlastními různorodými přesvědčeními ohledně zdraví, kvality potravin, ochrany přírody či globálního potravinového systému.

5 AKTIVNÍ ZAPOJENÍ ČLENŮ

V této části se budu věnovat popisu způsobů participace členů KPZ Okurka na její činnosti v rámci pravidelných výdejů, návštěv spolupracujících farem a dalších akcí a na příkladech z prostředí jiných českých iniciativ KPZ budu ilustrovat, že se míra aktivity, v tomto případě spíše pasivity, příliš neliší, a může být považována za odchylku od ideálů systému KPZ a představ organizátorů či koordinátorů skupin.

5.1 Výdeje KPZ Okurka

Původním předpokladem celého výzkumu byla představa, že mnou zvolená iniciativa komunitou podporovaného zemědělství, KPZ Okurka, je komunitou i v sociálně-vědním smyslu, tj. organizovaným, soudržným a relativně ohraničeným systémem sociálních vztahů, rámcem face-to-face interakcí založeným na principu sounáležitosti a solidarity. Během počátečních fází výzkumu se však aktéřská kulturní praxe začala jevit v rozporu s tím, jak komunitu chápou sociální vědy. Otázku, co pro ně tedy komunita znamená, jsem členům nekladla pro to, abych je usvědčila z toho, že komunitou nejsou, nicméně mě zajímalo, co jim brání být aktivně solidární s druhými. Snaha proniknout do způsobu, jak tento sociální rámec členové KPZ Okurka chápou, nepřineslo příliš zajímavé zjištění, neboť v prostředí iniciativy KPZ Okurka není koncept komunity chápán nikterak specificky a členové se shodují víceméně pouze na tom, že komunitu tvoří skupina lidí, což je až příliš obšírné. Ačkoliv jsem se snažila vystopovat také další atributy, které jsou podle nich připisované takto označované skupině lidí, odpovědi se až příliš lišily. Přepládala představa, že taková skupina by měla mít především společné zájmy či společný cíl, v menší míře se pak objevují aspekty jako důvěra a vzájemná podpora. Velikost skupiny dle respondentů, až na výjimky, nehraje roli, případně je vztažena spíše jako negativní limit výše zmíněné důvěry a podpory. Způsob, jakým aktéři tento koncept chápou v obecné rovině se pak ve většině případů neshoduje s tím, jakým způsobem je jimi vnímáno prostředí KPZ Okurka. Samotný výraz komunita pak někteří aktéři používají spíše jako symbolickou dekoraci než

jako referenční pojem charakterizující způsob jejich kolektivního bytí. Tuto skupinu pak ve většině případů za komunitu nepovažují, neboť ji nevnímají jako dostatečně soudržný celek, či ji zcela vůbec nevnímají jako nějaký celek. To se poté projevuje například atmosférou během výdejů potravin, probíhajících v kavárně v odpoledních hodinách, za přítomnosti také náhodných hostů. Členové, kteří se navzájem neznají většinou z jiného prostředí, si běžně vykají a v kavárně se při výdeji nijak nezdržují. Většina respondentů také uvádí, že značnou část skupiny by jako členy nepoznalo vůbec, menší potom alespoň od vidění. Situaci popisuje jeden respondent následovně:

Myslel jsem si, že jako víc budem spolu nějakým způsobem komunikovat, ale to asi byla naivní představa, že když na to teďka tak koukám, tak je úplně jasný, že ty lidi prostě přijdou, pozdravěj, nahlásí jméno, vezmou si ty věci a zase odejdou. Od toho se asi nedá nic jiného očekávat.

Další poté uvádí, že:

Já se tady moc nezapojuju. V podstatě tady je jedinej prostor, jak se nějak poznat, že tady v kavárně sedět a mluvit, jenže na to já nemám čas, já vždycky přijdu, vezmu zeleninu a jdu pryč, protože prostě nemám čas na to, abych tady zůstával.

Vzájemné vztahy a interakce v Okurce se samozřejmě mohou dost lišit. Objevují se případy, kdy je někdo členem Okurky od založení a do druhého roku doporučil KPZ některému ze svých stávajících přátel či kolegů. Takoví lidé interagují mezi sebou jinak, než ti, kteří se setkali až v prostředí Okurky. Většinou uvádějí tohoto člověka (v některých případech více, například kolegy ze zaměstnání) jako jednoho z mála, které v Okurce vůbec znají. Výrazné je potom oddělení skupiny organizátorů a jejich spolupracovníků ze zastřešujícího spolku Okurka od zbytku iniciativy KPZ Okurka, zcela mimo celou skupinu poté stojí zemědělci. Osm respondentů identifikuje jakési jádro skupiny a případně označuje vazby mezi těmito členy za něco, co by v rámci KPZ Okurce mohlo představovat komunitu.

Zároveň je tato skupina zcela jasným zdrojem veškeré aktivity KPZ Okurka. Takto komunitu v KPZ Okurce vnímá jeden člen:

Když se člověk podívá na tu naši KPZ, tak co by se tam dalo označit jako komunita, tak to je asi tak 7 lidí, ten zbytek s tím nemá, krom toho, že si tam chodí pro tu zeleninu, vůbec nic společného.

5.2 Akce KPZ Okurka

Podobná je i míra participace na dalších akcích, které Okurka pořádá. To jsou například exkurze na farmy či brigády tamtéž. Okurka také uspořádala výstavu fotografií, přednášku a promítání dokumentárního filmu o systému KPZ v zahraničí, členy prostřednictvím newsletteru a profilů na sociálních sítích Google+ a Facebook zve pravidelně na akce, kde například zástupci spolku Okurka vystupují s příspěvky na témata ochrany životního prostředí, ekologického zemědělství nebo alternativních potravinových sítí. Je také dobré připomenout, že mimo organizované akce má možnost navštívit farmu jakýkoliv odběratel dle svých vlastních časových možností, po předchozí domluvě s farmářem. Toho však nikdo, až na výjimku, nevyužil, společné exkurze jsou pak víceméně opět záležitostí pouze výše zmiňovaného "organizačního jádra". Členové sice považují tyto možnosti za pozitivní či lákavé, nicméně jich nevyužili z často zmiňovaných časových důvodů. Všichni mnou oslovení členové (kromě koordinátorek a zemědělců) se považují za naprosto pasivní, pouze jeden (a v tomto případě zdůrazňuji, že jde o jednoho ze všech cca 55 odběratelů, nikoliv pouze z 11 respondentů-odběratelů), který z vlastní iniciativy navštívil tento rok jednoho ze zemědělců, si myslí, že:

Aktivnější jsem z jedné strany, ze strany toho farmáře, ale ne aktivní ze strany té komunity těch lidí, co to odebíraj.

Na můj následný dotaz, zda-li plánovanou návštěvu například avizoval v KPZ Okurka, či jej napadlo někoho dalšího oslovit, odpovídá respondent záporně s odůvodněním, že v KPZ Okurce o to evidentně nikdo zájem nemá a o nikom jiném neví.

5.3 Míra participace v dalších skupinách

Chybějící komunitní charakter a téměř nulová participace odběratelů na chodu skupin není evidentně záležitostí pouze KPZ Okurky. Frélichová [2013: 71] vidí v prostředí českých KPZ nízkou míru zapojení spotřebitelů do systému jako základní odchylku od ideálů komunitou podporovaného zemědělství. Ve své práci se věnovala mj. šesti případovým studiím z různých skupin. Byly mezi nimi jak skupiny vzniklé primárně iniciativou již etablovaného zemědělce (Hospodářství Hodonice, Komunitou podporované hospodářství manželů Šelongových), tak spotřebitelů hledajících zdroj potravin v biokvalitě (KPZ Brno při Ekologickém institutu Veronice) a v neposlední řadě také iniciativa KomPot (Komunitní potraviny) ze Středokluk, v které sami členové vlastní pozemek, kde se pěstuje ovoce a zelenina, nicméně se na produkci nijak zásadně nepodílí a na práci je najímán zahradník. Negativně je vnímána anonymita odběratelů, nastávají problémy v komunikaci, zemědělcům chybí zpětná vazba od odběratelů.

Zdá se, že ani mezi skupinami, které vznikly do značné míry náhodně ze zájemců pocházejících z různých prostředí (jako je v podstatě i KPZ Okurka) a skupinami vzniklými v rámci pracovišť není takový rozdíl, co se participace týče. Pařízková nabízí pohled na dvě brněnské skupiny, KPZ Zhoř s cca 20 členy a KPZ Údolní, kterou tvoří cca 40 členů, zaměstnanců organizací sídlících na stejném místě (Frank Bold, Hnutí DUHA a Nadace Partnerství). Koordinátor první skupiny popisuje chování velké části členů během v průběhu výdejů téměř stejně, jako odběratelé KPZ Okurky, tj. přijít, nabrat si svůj podíl a rychle odejít. Mezi odběrateli panuje anonymita, interakce jsou formální s výjimkou přístupu koordinátora, který se snaží v kolektivu nastartovat "něco víc". V druhé skupině poté koordinátorka popisuje mnoho členů jako přezaměstnané a jako problém vidí neochotu podílet se na výdejích či navštívit farmy, chod celé skupiny musí táhnout, což považuje za vyčerpávající a nevděčnou práci [Pařízková 2013: 20-22].

5.4 Podíl na produkci potravin v KPZ Okurka a jinde

Dosud byly popisovány především vztahy a participace v rámci výdejů během sezóny, kde figurují především odběratelé a koordinátoři, nicméně nelze v rámci skupin KPZ opomíjet zemědělce, tj. producenty. Kromě přítomnosti závazku je totiž stěžejní myšlenkou KPZ vzájemná solidarita mezi producenty a konzumenty a také snaha překonávat tyto dvě role, a to tím, že se konzumenti často stávají částečně či plně aktéry či podílníky produkce svých potravin a je zdůrazňována skutečnost, že *KPZ není založeno na pasivní konzumaci, ale vyžaduje aktivní přístup obou stran*, jak se lze dočíst v portálu KPZ info [Komunitou podporované zemědělství 2017], zastřešující iniciativy KPZ v ČR. Takový aktivní přístup uplatňuje v České republice již zmiňovaný spolek KomPot (Komunitní Potraviny), jedná se ale spíše o výjimku. Pěstování ovoce a zeleniny na společně vlastněném pozemku je nicméně i zde především v rukou dvou zahradnic, které jsou za svou práci placeny a vykazují ji jako živnostnice, výše jejich mzdy byla nicméně určena skupinou během valné hromady při schvalování rozpočtu [Suchá 2014: 79]. Aktivním podílem na činnosti sdružení je poté dle stanov KomPotu myšlena *minimálně účast na výroční valné hromadě sdružení, každá další aktivita nad rámec účasti na valné je příjemným bonusem*, také závazek pracovat ve prospěch sdružení minimálně 4 dny v roce je ve stanovách *proto, abychom si všichni uvědomili, že bez aktivní účasti členů naše sdružení nemůže dobře fungovat* [KomPot 2017], jeho plnění však není vyžadováno a kontrolováno. Pracovních víkendových brigád, které se konaly poměrně často (v sezóně 2013 téměř každý týden od června do listopadu) se účastnilo především jakési jádro skupiny, někteří členové se na produkci nepodílí vůbec, což dobrovolně kompenzují vyššími finančními příspěvky [Suchá 2014: 82-83].

V prostředí KPZ Okurka žádný takový závazek nenalezneme, stejně tak o aktivním podíle na produkci samotných potravin zde nemůže být vůbec řeč. Farmář dodávající mléčné produkty uvádí, že o návštěvu má zájem asi každý dvacátý odběratel jeho produktů, dnů otevřených

dveří, které pořádá na farmě jednou či dvakrát za sezónu, se zúčastní dvě nebo tři rodiny, což mu nevadí, jelikož to nebylo jeho záměrem, zároveň si nemyslí, že se ani nejedná o to, co by odběratelé sami od komunitou podporovaného zemědělství očekávali:

Pro mě úplně na rovinu ta intence nebo ten záměr byl fakticky vytvořit funkční distribuční kanál pro naše výrobky, ten sociální rozměr těch mezilidských vztahů a to sdílení toho, co je za tím jídlem já беру jako nadstavbu.

Většina lidí v tuhle chvíli od toho očekává to, že bude mít nějaký kvalitní čistý potraviny přímo od sedláka a další ty nástavby, který by na to mohly být, můžou být, vlastně je moc třeba ani nezajímá.

Druhý zemědělec spolupracující s KPZ Okurka taktéž připouští, že ze strany odběratelů o nic takového není zájem, ačkoliv on by pomoc určitě uvítal a na statku je práce, s kterou mohou pomoci, což je také v prostředí KPZ Okurka avizováno. Stanovení dobrovolných brigád nicméně vidí spíše jako způsob, jak zájemce od členství ve skupině odradit a zamýšlí se nad přílišnou zaneprázdněností lidí v současné "zrychlené době", kteří preferují jiné trávení volného času. Srovnává také přístup další KPZ, se kterou spolupracuje již 8 let a kde za celou dobu nezaznamenal žádnou snahu o aktivní zapojení, tudíž si váží alespoň návštěv malého kolektivu kolem spolku Okurka.

Na IV. celorepublikové setkání komunitou podporovaného zemědělství se polovina celodenního programu věnovala právě rolím a vzájemným vztahům v projektech KPZ. Během diskuze, která se strhla na téma pasivity konzumentů, se ukázaly ze stran koordinátorů i zemědělců dvě zajímavé tendence. Na jednu stranu zaznívaly právě stížnosti, že se odběratelé vůbec nijak na produkci nepodílí a nejsou k tomu prostřednictvím svých skupin ani motivováni, zároveň se nezapojují v rámci skupiny odběratelů, což ochuzuje celý systém o jeho výše zmiňovaný sociální přesah a činí z něj v podstatě běžnou výměnu zboží za peníze, v tomto případě zaplacené předem. Na druhou stranu se objevily názory, tento přesah není

nutný a aktivní participace od členů nemusí být vyžadována, a pokud systém funguje tak, že zajišťuje odbyt produkce pro zemědělce a zároveň poskytuje spotřebiteli zdroj zboží, které poptává, mohou s ním být obě strany spokojené. Třeba dodat, že tyto skupiny, na jednu stranu jakousi idealistickou, na druhou poté spíše ekonomicky orientovanou, tvořili jak zemědělci, tak koordinátoři, všichni nicméně cítí, že v otázce spolupráce a aktivní participace v projektech do jisté míry něco nefunguje dle ideálů myšlenek KPZ.

Zajímavě se tyto myšlenky projevují v různém přetváření pojmenování aktérů a systému, kterého užívají členové spíše jako osobní alternativu. Setkala jsem se tak s označením komunitou produkované zemědělství, které užíval s pasivitou odběratelů nespokojený zemědělec, který od nich necítí příliš podpory (kromě finanční) a chtěl by tak dát najevo možnost aktivního spolupodílení se na produkci potravin. Důležitost vzájemného vztahu dle dalšího zemědělce reflektuje také jeho vlastní vymyšlené pojmenování, obživník a živitel. Odběratel, který ani v nejmenším nevnímal prostředí své KPZ jako soudržný celek a výraz komunity, případně pak pocit členství v komunitě, mu vysloveně vadil, používal sám pro sebe zkratku KPZ jako Klub přátel zeleniny.

6 ZÁVĚR

Ačkoliv se formulace vytváření partnerství odběratelů a zemědělců, sdílení odpovědnosti a aktivní participace v rétorice KPZ objevuje jako jeden ze základních prvků celého systému, na příkladu KPZ Okurka a několika dalších výše zmiňovaných skupin je patrné, že v praxi nejsou nijak samozřejmou součástí činnosti iniciativ KPZ. Tento fakt dobře reflektuje výše zmiňovaný způsob klasifikace skupin KPZ autorů Roberta Feagana a Amandy Henderson. Jejich modely (instrumentální, funkční a kolaborativní) jsou založeny právě na míře participace a uplatňování vzájemné solidarity v praxi, nejen ve stanovách či ideálech skupin. Na základě výše popsané situace v KPZ Okurka bych ji pak jako celek přiřadila mezi skupiny instrumentálního typu. Jsem si pochopitelně vědoma, že v rámci iniciativy lze nalézt odlišné pohledy, vycházejí ale pouze od několika málo angažovanějších členů.

Nejedná se nicméně o statickou záležitost, jak nasvědčují dvě protichůdné tendence, které se v tomto prostředí objevují. Již během schůzky, která ukončovala sezónu 2016, bylo v rámci skupiny možno zaznamenat určitý posun, naplno se pak projevil na začátku letošní sezóny (2017). Organizátorky a zemědělci vnímají, že se odběratelé absolutně nezapojují do činností souvisejících s organizací skupiny, natož do samotné produkce potravin a ani další akce, jako přednášky a promítání, na které byli během roku zváni, se neseťkaly s velkým ohlasem. Iniciativa, resp. organizační jádro, chce odběratele více vtáhnout do dění a má v plánu zorganizovat dny otevřených dveří (slovníkem KPZ dny otevřených vrat) na farmách a zdůrazňovat možnost dobrovolných brigád, zůstává ovšem otázkou, jaký o ně bude zájem. Kromě toho bude rozesílán emailový newsletter, ten ale chodil členům i v minulých letech a na situaci asi příliš nemění. KPZ Okurka byla také vnějšími okolnostmi nucena pozměnit svoje výdejní místo a přesunout se do poměrně provizorního prostoru. Jeho jakousi neupravenost považují koordinátorky za dobrou příležitost, jak jej více přizpůsobit činnosti KPZ Okurky, než již fungující kavárnu, zároveň vidí jeho přetváření v útulnější prostředí svépomocí jako prostor pro

zapojení ostatních členů. Zde vidíme jasnou snahu posouvat se na škále směrem ke kolaboraci, zkracovat kromě geografické také symbolickou vzdálenost odběratelů a zemědělců a vytvářet vztahy mezi odběrateli díky vzájemnému setkávání a společnému budování nového prostoru.

Na druhou stranu KPZ Okurka nabírá do roku 2017 nové členy, ačkoliv je její kapacita téměř vyčerpána. Zásadní roli zde hraje ale především to, jaké množství lidí je zemědělec dodávající zeleninu během sezóny schopen zásobovat. KPZ Okurka se nicméně jako organizace snaží tohoto maxima dosáhnout, a to z ekonomických důvodů zemědělců. To je v současném nastavení skupiny pravděpodobně ještě o něco přednější a bude působit protichůdně vůči snahám členy více zapojovat a posilovat vzájemné vazby. Jejich slábnutí v souvislosti s nárůstem členů organizátorky předpokládají.

Stejně tak rozporuplně působí i to, že k aktivnějšímu zapojení do organizační činnosti skupiny by prý mohla odběratele motivovat symbolická finanční odměna, jež by byla převedena do formy podílu potravin. Takovým odběratelům by pak byla prominuta platba např. jednoho podílu, resp. tento podíl by byl samozřejmě zemědělci proplacen, nicméně ze společných zdrojů KPZ Okurka. Také koordinátoři v KPZ Okurka budou za svoji činnost v letošním roce odměněni tímto symbolickým podílem. Cenu jednoho podílu považují členové KPZ Okurka za symbolickou, nicméně již zavedení takového prvku, kdy je participace určitým způsobem převeditelná na podobu konkrétní odměny, vytváření vztahů na základě aktivní solidarity zdola příliš nepomáhá.

V participaci na komunitním životě a uplatňování vzájemné solidarity pak brání celkové nastavení prostředí iniciativy, a to hlavně v současné době převládající orientace na ekonomické aspekty. Pokud by byly iniciativy zakládány např. na principech družstevnictví, nebo by zdůrazňovaly právě aktivní participaci jako nepostradatelnou součást jejich chodu, jejich členů by nejspíše ubylo, nebo by byli (a jejich motivace) úplně odlišné, ideály KPZ by pak ale v tomto ohledu mohly být naplňovány snáze.

Členové, jako jednotlivci, se pak shodují na tom, že z jejich strany jim na budování pospolitostních vztahů a sociálních rámců odspoda zkrátka již nezbyvá čas ani energie, což lze považovat za běžný problém v pozdně kapitalistické společnosti. Obojí totiž věnují primárně svému zaměstnání a rodině, zbytek pak případně jiným sociálním sítím např. svých přátel z dřívější doby, které se s prostředím KPZ nepřekrývají. Další poté konstatují, že nic takového ani nebyl jejich záměr, čímž se vracíme opět ke členství čistě za účelem získávání čerstvých potravin.

Subverzivní náboj pak skupina KPZ Okurka jako celek zcela postrádá, politický přesah se zcela vytrácí a u odběratelů se redukuje na „čerstvou a kvalitní zeleninu“, u zemědělců na odbyt produkce, tj. čistě prakticky zajištění živobytí. Ani téma participace v jiných ekologických, sociálních nebo politických hnutích a iniciativách mezi členy překvapivě příliš nerezonuje. Co se týče respondentů, aktivně se v těchto oblastech neangažuje nikdo, většina pak příležitostně sleduje výrazné aktivity některých ekologických hnutí (Hnutí DUHA či Greenpeace), několik členů posílá finanční příspěvky na činnost humanitárních organizací či sociálních služeb, např. hospiců. Principu potravinové suverenity rozumí většina členů KPZ Okurky jako soběstačnosti jedince, tj. schopnosti vyprodukovat si svoje vlastní potraviny, či jako možnosti státu potraviny nedovážet, politickou povahu konceptu potravinové suverenity vnímá pouze jedna odběratelka, která se dle svých slov sama alespoň částečně snaží o subverzi vůči agrobyznysu. Výjimkou jsou pak ještě koordinátorky, mající představu o tomto konceptu, pramenící spíše ale z akademického prostředí a zahrnující ekologické, sociální a politické aspekty. Jeden ze zemědělců dává myšlenku potravinové suverenity přímoúměrně do souvislosti s mírou své občanské svobody, reálnými dopady KPZ si nicméně v tomto ohledu příliš jistý není, na symbolické rovině je rád, že může být alespoň součástí dle něj pozitivního trendu.

Na těchto místech lze nalézt opodstatnění kritiky neoliberálního charakteru alternativních potravinových sítí, zároveň lze poukázat na rozpory ve vnímání individualizace v environmentální ideologii. Ta obecně

vnímá principy solidarity a společenství jako zásadní, proces individualizace je nahlížen negativně, neboť představuje také větší ekologickou zátěž, např. skrze konzumní způsob života. Kolektivismus a jeho různé podoby, od samozásobitelských komun po volnější typy sdružení, jako lokální ekonomiky a sdílení, jsou poté chápány jako ekologicky a sociálně příznivější. Na druhou stranu je ale apel na změnu situace, např. prostřednictvím environmentální výchovy, kladen na jednotlivce, jež by měl učinit změny ve svém individuálním životním stylu [Librová 2010: 138-140]. Odpovědnost za ochranu životního prostředí je pak v environmentální ideologii symbolicky přenesena na něj, skrze jeho rozhodnutí, která činí jako uvědomělý spotřebitel či jako člen komunitou podporovaného zemědělství.

Bylo by zajímavé sledovat, jakým směrem se bude KPZ Okurka dále ubírat a zda-li se bude přibližovat spíše k tzv. funkční skupině KPZ, či se z ní budou ideály komunitou podporovaného zemědělství se vzrůstajícím počtem odběratelů vytrácet a omezí se na ekonomické vztahy mezi producenty a konzumenty. Z debat probíhajících během setkání iniciativ KPZ v ČR, kterého jsem se účastnila letos v dubnu, usuzuji, že se ve fázi určování vlastních, do jisté míry konfliktních priorit nenachází pouze KPZ Okurka.

Na úrovni iniciativ KPZ v České republice by mohlo být zajímavou otázkou to, jakým způsobem se budou v budoucnosti snažit vypořádat se sociální exkluzivitou tohoto systému. Ze společných setkání s členy různých iniciativ vím, že je v tomto prostředí téma exkluzivity reflektováno, zatím ale nepřichází žádné způsoby, jak tuto bariéru odstranit. Právě dostupnost může být jedním ze zásadních prvků, který bude mít vliv na šíření této alternativní potravinové sítě.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura

Adam, K. L. 2006. „Community Supported Agriculture." ATTRA. [cit. 24. 4. 2017]. Dostupné z: <https://attra.ncat.org/attra-pub/download.php?id=262>.

Bougherara, D., G. Grolleau, N. Mzoughi. 2009. „Buy local, pollute less. What drives households to join a community supported farm?" *Ecological Economics* 68 (2009): 1488-1495. [cit. 30. 7. 2017]. Dostupné z: http://econpapers.repec.org/article/eeeecolec/v_3a68_3ay_3a2009_3ai_3a5_3ap_3a1488-1495.htm

Barnard, A. V. 2016. *Freegans Diving into the wealth of food waste in America*. Minnesota: University of Minnesota Press.

Bauman, Z. 2001. *Community. Seeking Safety in an Insecure World*. Polity press Cambridge: Polity press.

Bauman, Z. 2002. *Tekutá modernita*. Praha: Mladá fronta.

Blackshaw, T. 2010. *Key Concepts in Community Studies*. London: Sage.

Bryant, A., L. Bush, R. Wilk. 2016. „The History of Globalization and the Food Supply" Pp. 34-50 in A. Murcott, W. Belasco, P. Jackson (eds.). *The Handbook of Food research*. London: Bloomsbury

Cohen, A. P. 1985. *The symbolic construction of Community*. Oxon: Routledge.

Chaifetz, A., P. Jagger. 2014. „40 Years of dialogue on food sovereignty: A review and a look ahead." *Global Food Security* 3 (2014): 65-78. [cit. 30. 7. 2017]. Dostupné z: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2211912414000121>.

Feagan, R., A. Henderson. 2008. „Devon Acres CSA. Local struggles in global food system.“ *Agriculture and Human Values* 26 (3): 203–217. [cit. 30. 7. 2017]. Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10460-008-9154-9>.

Frélichová, V. 2013. *Potenciál komunitou podporovaného zemědělství v ČR*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita. [cit. 30. 7. 2017]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/220209/fss_m/.

Jarosz, L. 2008. „The city in the country: Growing alternative food networks in Metropolitan areas“ *Journal of Rural studies* 24 (2008): 231–244. [cit. 30. 7. 2017]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/223175226_The_city_in_the_country_Growing_alternative_food_networks_in_Metropolitan_areas.

Krčílková, Š., V. Janovská, A. Wranová, C. Pohle. 2015. „Be part of CSA! What is the motivation to join community supported agriculture in the Czech Republic?“ Příspěvek přednesený na konferenci Sustainability and rural areas in practice. Nitra, 2016. [cit. 20. 7. 2017]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/311735177_Be_part_of_CSA_What_is_the_motivation_to_join_community_supported_agriculture_in_the_Czech_Republic

Librová, H. 2010. „Individualizace v environmentální perspektivě: sociologické rámování mění pohled a přináší otázky.“ *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* 46 (1): 125–152

Pařízková, K. 2013. *Podporujme svého sedláka. Případová studie*. Brno: ZO ČSOP Veronica. [cit. 30. 7. 2017]. Dostupné z: <http://doplner.cz/4841951-Podporujme-sveho-sedlaka-pripadova-studie.html>

Pritchard, B. 2016. „Food Chains“ . Pp. 167–177 in A. Murcott, W. Belasco, P. Jackson (eds.). *The Handbook of Food research*. London: Bloomsbury

Ribot, J. 1998. „Theorizing Access: Forest profits among Senegals charcoal commodity chain.“ *Development and change* 29: 307-341. [cit. 30. 7. 2017]. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-7660.00080/abstract>

Saltmarsh, N., J. Meldrum, N. Longhurst. 2011. „The impact of Community Supported Agriculture.“ Soil Association. [cit. 30. 7. 2017]. Dostupné z: <https://communitysupportedagriculture.org.uk/wp-content/uploads/2015/03/The-impact-of-community-supported-agriculture.pdf>

Scott, A. 2001. „Capitalism, cities, and the production of symbolic form“. *Transactions of the Institute of British Geographers*. 26 (1) [cit. 30. 7. 2017]. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1475-5661.00003/abstract>

Spilková, J., et al. 2016. *Alternativní potravinové sítě. Česká cesta*. Praha: Karolinum

Strnadel, Š. 2013. *Místní potraviny a trvale udržitelné zemědělství: Příklad komunitou podporovaného zemědělství*. Bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova. [cit. 30. 7. 2017]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/127494/>.

Suchá, M. 2014. *Komunitou podporované zemědělství – případová studie KomPot*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova. [cit. 30. 7. 2017]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/127494/>

Tovey, H. 1997. „Food, Environmentalism and Rural Sociology: On the Organic Farming Movement in Ireland“ *Sociologia Ruralis*. 37 (1): 21-37. [cit. 30. 7. 2017]. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-9523.00034/abstract>

Trauger, A. (ed.). 2015. *Food Sovereignty in International Context. Discourse, politics and practice of place*. Oxon: Routledge.

Ulčák, Z. 1997. „Partnerské vztahy mezi zemědělci a spotřebiteli.“ Pp. 263-268 in *Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity*. Brno. [cit. 30. 7. 2017]. Dostupné z: http://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/111196/G_Sociologica_39-1997-1_26.pdf

Warde, A. 1997. *Consumption, Food and Taste*. London: Sage

Williams C. C. 2002. „A critical evaluation of the commodification thesis“ *The Sociological review*. 50 (4): 525–542. [cit. 30. 7. 2017]. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-954X.00397/abstract>

Webové stránky

KomPot 2017. FAQ. [cit. 24. 4. 2017]. Dostupné z: <http://kom-pot.cz/faq/#FAQ5>

Komunitou podporované zemědělství. 2012. Otázky o KPZ. [cit. 30. 7. 2017]. Dostupné z: <http://kpzinfo.cz/co-je-kpz/otazky-o-kpz/>

La Via Campesina. 2007. Declaration of Nyéléni. [cit. 24. 4. 2017]. Dostupné z: <https://viacampesina.org/en/index.php/main-issues-main-menu-27/food-sovereignty-and-trade-mainmenu-38/262-declaration-of-ny>

Nyeleni Europe. 2011. Declaration: Food Sovereignty in Europe NOW! [cit. 24. 4. 2017]. Dostupné z: <https://viacampesina.org/en/index.php/main-issues-mainmenu-27/food-sovereignty-and-trade-mainmenu-38/1080-nyeleni-europe-2011-declaration-food-sovereignty-in-europe-now>

ABSTRACT

The aim of this thesis is to introduce one of the Community Supported Agriculture (CSA) groups based in Prague. I will describe its origins, organizational structure and groups of actors involved in this initiative. I will also describe their backgrounds, motivations to join the group and perceived negatives and positives of the membership. I put emphasis on a problem of active participation in the group operation and involvement in food production. For the ethnographic research I use qualitative methods, such as semi-structured interviews and participant observation during the regular meetings of the group and other special events.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Evropská deklarace KPZ

Evropská deklarace KPZ

PREAMBULE

Po celé Evropě se sdružují lidé s cílem znovu vzít do rukou rozhodování o tom jaké bude zemědělství, zpracování a distribuce jídla na našem talíři. Vytváříme proto systémy založené na našich místních komunitách. Chceme mít právo podílet se na utváření našeho potravinového a zemědělského systému, proto spojujeme své síly k prosazení potravinové suverenity.

Je nejvyšší čas řešit katastrofální důsledky průmyslového potravinářství. Jídlo je příliš důležité na to, abychom s ním zacházeli jako s pouhým zbožím. Hnutí Komunitou podporovaného zemědělství (KPZ) přináší praktická a komplexní řešení potravinové krize. Je to mohutné a pestré společenství s jasným společným zájmem. Jeho členové se navzájem podporují při vytváření solidárních, ekonomicky životaschopných a ekologicky udržitelných potravinových systémů. Stovky tisíc lidí po celé Evropě vytvářejí nové postupy a iniciativy, sdružují se v sítích a dokazují tak, že KPZ funguje.

Tato deklarace staví na již existujících dokumentech i zkušenostech a jejím cílem je vytvoření společné základny pro další rozvoj KPZ.

DEFINICE

Komunitou podporované zemědělství (KPZ) je přímé partnerství, založené na vztahu mezi lidmi, konkrétně mezi skupinou spotřebitelů a jedním nebo několika producenty. Rizika, odpovědnost i výnosy se sdílejí na základě závazné dlouhodobé dohody.

ZÁKLADNÍ PRINCIPY

KPZ není statický model. Je dynamický podobně jako například zahrada: vyvíjí se a roste díky každodenní péči. Jednotlivé skupiny KPZ jsou nezávislé.

Domluvili jsme se na následujících principech, které budou sloužit jako společný základ pro růst hnutí KPZ:

· Odpovědná péče o půdu, vodu, semena a další společné statky prostřednictvím agroekologických principů a postupů, uvedených v této deklaraci a v deklaraci Nyéléni 2015.

- Potraviny jako společný statek, ne jako komodita.
- Zemědělská produkce v přiměřeném lidském měřítku, vycházející z místních podmínek a znalostí.
- Spravedlivé pracovní podmínky a slušný příjem pro všechny zúčastněné.
- Úcta k životnímu prostředí a péče o dobré podmínky pro zvířata.
- Čerstvé, lokální, sezónní, zdravé a různorodé potraviny pro všechny.
- Rozvíjení komunity prostřednictvím přímého a dlouhodobého vztahu, zahrnujícího sdílenou odpovědnost, rizika i výnosy.
- Aktivní účast založená na důvěře, vzájemném porozumění, úctě, transparentnosti a spolupráci.
- Vzájemná podpora a solidarita napříč státy.

SPOLEČNÉ CÍLE

Chceme vybudovat silnou koalici KPZ a jejich národních sítí napříč Evropou. Naše hlavní cíle jsou:

- Posilovat hnutí KPZ a pomáhat novým skupinám k úspěšnému rozvoji.
- Umožnit výměnu znalostí a dovedností mezi komunitami v různých zemích.
- Provádět participativní průzkumy na zapojených farmách a v národních sítích.
- Podporovat a vzdělávat členy, aby pomáhali rozvíjet hnutí KPZ.
- Představit výhody KPZ pro celou společnost.
- Pomáhat komunitám KPZ na mezinárodní, evropské i místní úrovni se zaváděním našich principů.
- Angažovat se v rozhodování o místních potravinových systémech.
- Spolupracovat s hnutím za potravinovou soběstačnost a posílit naše vazby na hnutí, která se zaměřují na sociální a solidární ekonomiku.

Jsme občanské hnutí: věříme, že síla KPZ spočívá ve věcné, každodenní práci a v blízkých, osobních vztazích. Spolupracujeme navzájem, s farmáři v našich komunitách i s půdou, která nás živí.

To jsou principy, které nás spojují.

Tato deklarace byla přijata na 3. Evropském setkání KPZ 17. září 2016 v Ostravě.

Převzato z: Komunitou podporované zemědělství, 2017. [cit. 30. 7. 2017]. Dostupné z: <http://kpzinfo.webnode.cz/evropska-deklarace-kpz/>.

Příloha č. 2: Tabulka respondentů

Tabulka č.1 : Respondenti

Jméno	Věk	Nejvyšší dosažené vzdělání	Role v KPZ Okurka	Členství (v letech)
Lenka	31	VŠ	odběratelka	1
Lída	22	SŠ (studuje VŠ)	odběratelka	1
Vojtěch	27	VŠ	odběratel	2
Ondřej	27	VŠ	odběratel	1
Miloš	57	VŠ	odběratel	1
Lucie	40	VŠ	odběratelka	1
Tomáš	36	VŠ	odběratel	1
Lukáš	26	SŠ (studuje VŠ)	odběratel	1
Lada	39	VŠ	odběratelka	2
Tadeáš	29	VŠ	odběratel	1
Nina	37	SŠ (studuje VŠ)	odběratelka	2
Jana	35	VŠ	koordinátorka/odběratelka	2
Jitka	40	VŠ	koordinátorka/odběratelka	2
Martin	nezjištěno	nezjištěno	dodavatel	2
Marek	nezjištěno	nezjištěno	dodavatel	1

Příloha č. 3: Osnova rozhovoru s odběratelem

1. Členství

- Jak dlouho jsi členem KPZ?
- Jak ses o KPZ dozvěděl?
- Co tě vedlo k připojení?
- V čem vidíš výhody?
- V čem vidíš nevýhody?
- Naplňuje to tvoje očekávání ze začátku, v čem ano/ne?

2. Aktivita

- Co je to podle tebe komunita?
- Je pro tebe KPZ Okurka taková komunita, proč ano/ne?
- Znáš se s jinými členy, jak?
- Podílíš se nějak na činnosti KPZ Okurka, jak, proč ano/ne?
- Navštívil jsi zemědělce, proč ano/ne?
- Považuješ se spíš za aktivnějšího nebo pasivnějšího člena, proč?

3. Potraviny

- Co odebíráš a jak často, vystačí ti to?
- Kde jsi získával potraviny před KPZ?
- Byla pro tebe při výběru potravin důležitá nějaká kritéria, proč?
(př. původ, cena, složení)
- Stravuješ se nějakým specifickým způsobem?

- Možnost vlastního pěstování?

4. Ostatní

- Co je to podle tebe potravinová suverenita?
- Angažuješ se v nějakém ekologickém, sociálním, politickém hnutí nebo aktivitách, příp. angažoval jsi se v minulosti? př. dobrovolnictví
- Podporuješ nějaké ekologické, sociální, politické hnutí nebo iniciativu, aktivity? Jak?
- Zájmy, volný čas
- Díky členství v KPZ, začal ses zajímat o novou problematiku?
- Poskytla ti KPZ nové informace, pohled?

pohlaví:

věk:

nejvyšší dosažené vzdělání:

zaměstnání:

Příloha č. 4: Etický kodex členů KPZ Okurka

ETICKÝ KODEX ČLENŮ KPZ Okurka

My, členové sdružení v KPZ Okurka, se považujeme za dobrovolné a neformální uskupení podílníků a zemědělců, kteří se vzájemně podporují a sdílejí rizika produkce potravin. Cílem KPZ Okurka (dále jen KPZ) je zásobování členské komunity kvalitními zemědělskými produkty a zároveň podpora rozvoje místních rodinných a malých bio-zemědělců. Členem komunity se může stát podílník, nebo zemědělec, který podpisem vzájemné dohody potvrdil, že si přečetl, porozuměl a souhlasí s etickým kodexem KPZ Okurka, a že při svém konání bude dodržovat jeho pravidla, která jsou následující:

I. část - Práva a povinnosti podílníka:

1. Podílník bude čestně a vstřícně spolupracovat se všemi ostatními členy KPZ.
2. Podílník uhradí zemědělci předem dohodnutou částku za všechny zásilky v daném období.
3. Podílník si svou zásilku vždy včas vyzvedne na domluveném místě a čase. Souhlasí s tím, že včas nevyzvednutá zásilka propadá osobě vydávající nebo kavárníkovi.
4. Podílník přijímá skutečnost, že obsah jednotlivých zásilek závisí plně na zemědělci na základě předem dohodnutých rámcových zásad.
5. Podílník může odmítnout převzetí zásilky, pokud je zboží nahnilé, zkažené, mechanicky poškozené či jinak významně znehodnocené. Důvodem pro odmítnutí zásilky však není nevyhovující druh produktů.

6. Podílník se bude v rámci svých možností podílet na organizaci výdeje zásilek. Podíl jednotlivých členů na organizaci se stanoví po dohodě členů KPZ.

7. Podílník souhlasí s tím, že doprava a samotné vydávání zboží je záležitostí osobní domluvy mezi členy komunity.

8. Při porušení dohodnutých pravidel a etického kodexu či při jiném poškození dobrého jména KPZ Okurka může být člen KPZ – podílník z komunity vyloučen. Návrh na takovéto vyloučení může podat jakýkoliv jiný člen KPZ a schválit jej musí členové KPZ na mimořádném setkání KPZ.

II. část – Práva a povinnosti zemědělce:

1. Zemědělec zodpovídá za kvalitu poskytovaného zboží a jeho bezpečnost. Bude dodávat kvalitní a zdravotně nezávadné potraviny. Při jejich pěstování anebo výrobě nebude využívat agro-chemikálie a přípravky nepovolené v systému ekologického zemědělství a bude dodržovat zásady dobré zemědělské praxe pro dané plodiny a chov zvířat.

2. Zemědělec pravdivě informuje podílníky o způsobu pěstování rostlin a chovu zvířat, jejichž produkty podílníkům dodává.

3. Zemědělec také vhodným způsobem zveřejní základní informace o svém způsobu hospodaření a podmínkách pěstování plodin a chovu zvířat či zpracování surovin výrobků nabízených prostřednictvím KPZ.

4. Zemědělec dodává své zboží včas a podle dopředu dohodnutých podmínek s koordinátorem. V případě změny času, místa nebo způsobu předání bude informovat podílníky nebo koordinátora v dostatečném předstihu.

5. Zemědělec zpracovává, balí a distribuuje svoje produkty s co možná nejnižším negativním dopadem na životní prostředí za současného dodržení základních hygienických zásad, které jsou přijatelné pro obě strany.

6. Zemědělec souhlasí s tím, že podílníci mohou po předchozí domluvě navštívit jeho statek, a také souhlasí s tím, že v případě zájmu uspořádá na svém statku exkurzi pro všechny podílníky.

7. Zemědělec nebude jednat způsobem, který by mohl poškodit dobré jméno či jinak negativně ovlivnit KPZ.

8. Při porušení dohodnutých pravidel a etického kodexu či při jiném poškození KPZ může být člen KPZ – zemědělec z komunity vyloučen. Návrh na takovéto vyloučení může podat jakýkoliv jiný člen KPZ a schválit jej musí členové KPZ na mimořádném setkání KPZ.

III. část – Společná ustanovení KPZ Okurka

1. Zemědělec může v rámci KPZ vystupovat zároveň jako podílník.

2. Členové KPZ se mohou navzájem informovat o nových nabídkách, poptávkách, aktivitách a událostech souvisejících se systémem KPZ např. prostřednictvím společného mail-listu.

3. Minimálně jednou ročně (zpravidla na konci sezóny) koordinátoři KPZ zorganizují setkání, na něž budou pozváni všichni členové KPZ. Cílem setkání bude zejména seznámení s fungováním KPZ během sezóny, výměna postřehů, zkušeností, názorů a připomínek k fungování KPZ. Hlasováním všech zúčastněných členů KPZ se budou moci měnit pravidla obsažená v kodexu KPZ platná pro další období.

4. KPZ se bude snažit o šíření myšlenky a informací o systému KPZ a bude podporovat vznik a činnost takovýchto komunit i v dalších regionech. V případě potřeby (např. v žádostech o grant) může být KPZ zastřešená Okurka z.s.

5. Člen, který do komunity vstoupí po zakládající schůzi KPZ, přijímá její rozhodnutí a bude se jimi řídit.

6. Všechna výše uvedená ustanovení platí tehdy, pokud se obě strany nedohodnou jinak a pokud tato dohoda nepoškodí ostatní členy KPZ či třetí osoby.

Definice pojmů

1. Dodávka – podíl z produkce zemědělce v předem stanovené hodnotě, který zemědělec doručuje podílníkům.

2. KPZ Okurka – Komunitou podporované zemědělství Okurka

3. Mimořádné setkání KPZ – setkání všech členů komunity, které má pravomoc vylučovat členy a rozhodovat o změnách etického kodexu.

4. Koordinátor KPZ – osoba pověřená koordinací KPZ, jejíž jméno a kontakt je uvedeno na webové stránce KPZ, který zastupuje KPZ na venek.

Převzato z: kolektiv autorů ze spolku Okurka, 2016. Kodex je převzat z veřejně přístupného profilu KPZ Okurka na sociální síti Google+, odkaz není uveden z důvodu fiktivního pojmenování skupiny a spolku v této práci.